

AHMED VEFİK PAŞA KÜTÜPHANESİ

Ord. Prof. Dr. Süheyl ÜNVER

Ahmed Vefik Paşa geçen asrın yetiştirdiği devlet, idare ve bilim adamlarının en başında gelenlerinden mühim bir şahsiyet. Her vesileyle ondan bahsedilmekte. Demek ki insanlar «ebedi» diye vasıflandırdığımız âleme göçtükten sonra da eserleri ve hatıraları nisbetin de yaşıyor, hatta yaş bile alıyor. 2 Nisan 1891 de edebiyen hayatından ayrılan cesedi Rumeli Hisarının âsûde bir köşesine gömüleli 1967 yılına göre 76 sene oluyor (1).

Demek ki o bu sene aramızda 76, ıncı hatıra senesini sürüyor.

Ahmed Vefik Paşa, devlet adamı, iki defa saldıra' zam olmuş. Vali, en çok nam bıraktığı yer Bursa. 16 lisan bilen bilim adamı, **Lehçe-i Osmanî** namında meşhur lugatı ve diğer yayınları meydanda. Zamanının

---

(1) 1966'da 75 ,inci ölüm yılında Türk Dil Kurumu'nun **Lehçe-i Osmanî'sini** kutlamasını istemiştim. 1937'de de Türk Tarih Kurumu'nun 150'nci doğum yılını tesid etmesini dilerim.

en kültürlü ve en çok okuyanı, şimdi bahis mevzuumuz olacak değerli ve mutlaka karıştırdığı ve okuduğu seçkin eserlerle dolu kütüphanesi. Nükteli konuşan ve pek çok hususiyetleri olan cemiyet adamı. Her şahada hizmetleri çok. Bütün bunlara muhtelif yazarlar tarafından temas edilmiştir. Bu arada kütüphanesi ve içindekilerden, en yeni ve mükemmel olarak Fevziye Abdullah Tansel bahsediyor. (2).

Biz bu yazımızda bu bahsin taferruatına temas edeceğiz.

Herkesce bilindiği üzere Ahmet Vefik Paşa Rumeli Hisarında Fatih Kulesi dış yanında otururdu. Onun penceresinden Boğaz'ın yarısından fazlası gözle fethedilir. Ruhnuvaz, lâtif ve zarif bir yamacın düzlüğünde bir ahsab köşkü varmış. Şeklini bilmiyoruz. Resimlerine

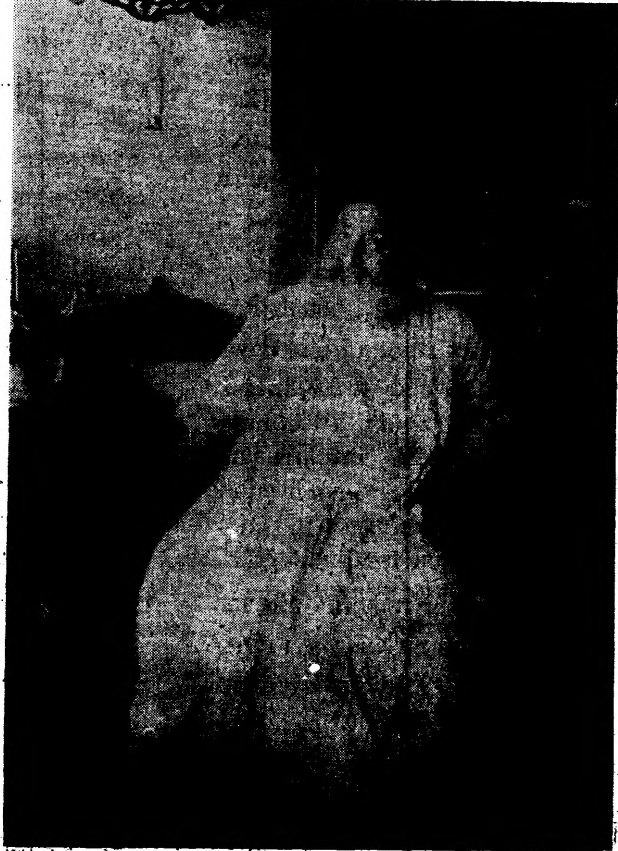
---

(2) Fevziye Abdullah Tansel «Ahmed Vefik Paşanın şahsiyetinin teşekkülü, Hususî hayatı ve muhtelif karakterleri,» **Bellekten, No. 113.1965.**

de sahip değiliz. Yalnız şahane boğazın biraz da yarısını alan muazzam kısmını gören şahinşinin bir köşesinden anlıyoruz ki herhalde aşı (kırmızı) boyalı bir bina. Hâla da bir ormanı andıran güzel bahçesinin, yine her tarafı gibi boğaz'a Fatih Kulesi öncüsü gibi hakim ön tarafında bugün de mevcut kâğıt ve devrinin Frenk usulünde bir kütüphane binası. Çok özenildiği belli. İtinah bir planı var. Ona göre de süslü ve yazılı duvarları ve aralarındaki raf-larda beş binden fazla kitap,

mecmua ve saire. Her tarafı dolu. Bir mütefekkiye lâyık bir huzur köşesi. İnsanlardan uzak, tabiatın güzelliği içinde, sakin bir yer. Ruhunu daima zindeleştiren, eşi nadir bulunur bir âlem içinde. Bir süslü kafes gibi güzel. Kuşu da Ahmet Vefik Paşa.

Bu güzel ve zamanı idare adamlarının anlayıssızlığından muhafaza edilemeyen bilim yuvasının bugün yeni sahiblerinin titizlikle muhafaza ettikleri zarfı bir tesellimiz olarak dur-

Ahmed Vefik Paşa
son senelerinde
kütüphanesinde

makta. Fakat mazrufu yok. Nerede?

— Norveç'in başşehri Oslo'da deniyor. Biz oradan bunları sorduk. Fakat müsbet cevap gelmedi.

Ahmed Vefik Paşa 1891 de vefat edince ailesine maddî sıkıntılarını hafifletecek bir vâridat menbaı bırakmamıştır. O kadar ki hizmetlerini adeta inkâr durumunda, devrinin Padişahı bu yetişmiş âlim zâtı ihtiyar hâlinde maddî darlık içinde bile bırakmıştır. Yeni hususî tercümei halinde ve onun fıkraları arasından öğreniliyor (2a) O devrin menkûp devlet adamlarında görüldüğü gibi, ne varsa satıp savuyor ve bir sürü borca giriyor.

Aile de bu maddî ıztıraptan göz açıp kitaplarını millete devri biraz da haklı olarak düşünemiyor. Hem o zaman kütüphane kurmağa teşvik, bunları bir yerde adına tesise devrin şahsî menfaatli kötü siyaseti peşinde olanların kafası hakim değil.

Bu vaziyet karşısında aile şunu düşünüyor: Onlarla münasebeti olan devrin hariciye nezareti umumî kâtabi Münir beye müracaat ediyorlar. O da Abdülhamid'e baş vuruyor. Onun

(2a) F.A. Tansel. Adı geçen makale

emriyle bütün kitapların Fransızca bir fihristini hazırlıyor. Zira kitapların büyük bir ekseriyeti Garp dillerindedir. Bunlar XIX. uncu asrın yayınlarından ve belki dünya yüzünde tek nüshası bile yok. Amma Ahmed Vefik Paşa'da var. Bu cihetle kitaplar yalnız adetce değil ilim ve fenleri noktasından da nadir ve hatta kıymetli.

68x100 ebâdında kalın beyaz ve birinci hamur kâğıda 1/8 olmak üzere bir kataloğu hazırlanıp 314 büyük sahifede, numarası tahtında, başta Türk harfleriyle isimleri ve sonra Fransızca izahlarıyla nefis bir surette basılıyor. Satışta dikkati çeksin diye memleketimizin, Şark ve Garp'ın kitaplara meraklı zevat ve makamlarına her halde yollanıyor. Zira müzayedelerine kolaylık olmak için hazırlanmış bir fihrist. Fakat her zaman istifadeye lâyık bir katalog. İyi tertib edilmiş. Bir nüshasını sahaflardaki yaymacılardan Tıp Fakültesi Profesörlerinden Dr. Osamn Saka değerini vererek almış.

İşte bu nüshayı 24/XI/1962 de gördüm. Günlerle bende kaldı, inceledim. Fransızca önsözün Türkçesini birlikte okuyalım :

AHMED VEFİK PAŞA KÜTÜPHANESİ HAKKINDA ÖNSÖZ

Eski sadrazam, merhum Ahmet Vefik Paşa'nın kütüphanesi yalnız Türkiye'de değil, her kütüphanesi ve her kitap seveni olan memleketlerde de, meraklılar tarafından bir hayli tanınır. Bu yüzden, bu kataloğu güzel kitapları seven ve takdir edenlerin merak ve alakasına tavsiye etmek lüzumsuzdur.

Ahmed Vefik Paşa, kitap sahibi olmadan evvel dahi kitapları severdi. Onları satın almadığı bir devirde dahi onlarla ünsiyet peyda etmişti. Uzun zaman edebiyatla uğraşarak kendini bir kitap seven olarak yetiştirmişti. Böylece, şahsı için bir koleksiyon kurma vakti gelince, arzu ettiği kitapları elde etmek için bilgisini ve edebî zevkini kullanarak, uzun süreden beri hazırladığı bu tasavvuru fiiliyata geçirdi.

Bütün garbı ve şarkı tarayarak, en zengin «Cabinets d'Amateurs» lerin bite gıpta ettikleri kitap ve yazmaları, asaletle, cömertçe elde etti. Bir çok defa, kendi kütüphanesi için elzem addettiği birkaç kitaba sahip olmak için bitevi kütüphaneler satın aldı. Hiç bir zaman bu ihtirasının elzem kıldığı muazam fedakârlıklar karısında tereddüt etmedi, kaçınmadı. Eseri tamamlanmış gibi idi. Daha ileri gitmek, muhtemelen müşkül olurdu. Belki daha çok kitap toplanabilirdi,

ancak daha güzel ve daha nadir olanlarını bulmak imkânsızdı.

Bu katalogda gördüklerimiz, enfes yirmi kütüphanenin mahsulüdür. Bu kitapların her biri, kitap ve kitap sevenlerin tarihinde, az çok mühim bir yer işgal ederler.

Ciltlere gelince; Paşa her devre ve cilt sanatının geliştiği her memlekete müracaat etmiştir. Basma resimleri, tahta veya bakır üzerine hakkedilmiş ve basılmış bir yığın güzel kitap arasından seçmiştir. Bu da, üç buçuk asırdan beri matbaanın gözlerin zevkini ve ruhun hoşnutluğunu tatmin etmek için keşf edildiğini ispat eder.

Kütüphanesini kurarken, Ahmet Vefik Paşa onu etrafında yapılan ve yıkılan kütüphanelerden ayırd edecek vasıfları aradı. Bu kütüphaneye meyillerini, zevklerini, fikirlerini aksettirdi. Bu binayı inşa etmeden önce, kendine göre bir plan kurdu ve bu planı, dikkat ve ihtimam ile bitmek üzere olan eserin tamamlanmasına izin vermeyen ölümüne kadar takip etti.

Kütüphanenin katalogunda, bu büyük meraklı, bize hiç olmaz ise fevkalâde koleksiyonunun sadık tasvirini ve sürekli hatırasını bırakmış olacak. Bu koleksiyon, tümü ve teferruatı ile, devrimiz kitap severliğinin simasını ve karakterini aksettirir.

1893 de kitaplar kısım kısım satılıyor. Fakat her halde Garp dillerindekileri topluca bir ecnebî, her halde değeriyle alıyor deniliyor. Bunu satın almağa delâlet edeni bilmiyoruz.

1902 de bu sahayı ve kütüphane binasını ve belki bir kısım yazmalarını kitaplara meraklı Rıza Paşa isminde bir zât satın alıyor. Binayı daha süsleyip ve yazılar yazdırarak içinde senelerle «Rıza Paşa Kütüphanesi» diye anılan yeni bir kütüphane kuruyor.

Rıza Paşa Koleksiyonun tamamını mühim bir meblağa Maarif Nezareti satın alarak Darülfünun Kütüphanesine veriyor. Bugün Üniversite kütüphanesinde Rıza Paşa Kitapları diye meşhurdur. Ve yazmaları **Yazma Kataloğu** içinde yer almıştır. Cümlesi kıymetli ve seçme eserlerdir. Fakat bunları elden geçiren şimdiki Müdür Nurettin Kalkandelen kitaplarında Ahmed Vefik Paşa Temellük imzalarına rastlamamıştır. Biz de Rıza Paşa kısmındaki Yazmalarda, mahdud bir kısmında, göremedik.

Bu saha ve kütüphane binası 1927 de mahkemece satılıyor. Darülfünun Hukuk Fakültesi İktisad Müderrislerinden Zühdü Bey tarafından satın alınıyor. O da Prof. Osman Sakanın eşi olan kerimesine veriyor. Burası şimdi ellerindedir.

Kütüphane binasını iyi onartmışlar. Süsleri ve yazlarından bozulan yerleri düzelttirmişler. Titizlikle muhafaza ediyorlar. Bazan oturuyorlar ve iyi muhafaza şartıyla kiraya verdikleri de oluyor.

İşte bu tamirler sırasında altındaki mahzene girdiklerinde bazı metruk kâğıtlar üzerinde bir takım notlar bulduklarını ve bunların Ahmet Vefik Paşadan ziyade Rıza Paşa zamanına aid olduklarını tahmin ettiklerini söylüyorlar ki, Ahmet Vefik Paşaya aidiyeti üzerinde durarak bunları 1962 den beri Bankadaki kasalarında muhafaza ettiklerini de bana bildirmişlerdir. Bu yeni ve güzide sahiplerin bu kadirşinaslıkları takdire sezdadır.

Burasının tarihi ile ilgili bu kültürlü yeni sahipler bahis mevzuu edeceğim Kataloğu da titizlikle muhafaza ediyorlar.

Bu çok dikkat ve itina ile ve ilmi olarak hazırlanmış Kataloğun kabındaki izahat :

Catalogue

de la

Bibliothèque

de

Feu Ahmed Vefik Pacha

Constantinople

Typographie et Litographie K. Bagdadian

14. Sultan Hamam Djadessi. 14 1893

احمد و فيق پاشا كتابخانه كاتالوگ

CATALOGUE
DE LA
BIBLIOTHEQUE
DE
FEU AHMED VEFYK PACHA

CONSTANTINOPLE

TYPOGRAPHIE ET LITHOGRAPHIE K. BAGDADLIAN

N. Sultan Haman Djedreci, 14

1893

Ahmed Vefik Paşa kitapları satış kataloğunun kabi.

KUTUBU İSRAİLİYE

1. **Mevlânâ Çelebi**, Mss. copié en 1169 de l'Hégire par le Mevlânâ Tabâk Hodja, Mecque in 8° 537 feuillets.

Mss. orné de 4 enlumines, titres peints en or et en couleur, papier jaune, chaque page encadrée d'un fillet rouge et auré. Reliure orientale très riche et unique exemplaire.

Très belle spécimen de calligraphie orientale

2. **Mevlânâ Çelebi**, Mss. copié en 1390 de l'Hégire par le Mevlânâ Hafîz Osman et traduit en Persan par Kîza Koufouîlî de Perse in 8° 106 feuillets.

Reliure orientale soignée, frontispice or et couleur, titres à l'encre rouge, les premières pages sont encadrées d'un fillet or et auré et des enlumines d'un triple fillet rouge et auré.

Très belle reliure orientale

3. **Mevlânâ Çelebi**, Consile 1284, 1 vol. in 4° broché

Le Mss. a été copié par le Mevlânâ Hafîz Osman en 1390 de l'Hégire

4. **Mevlânâ Çelebi**, Leipzig 1873, 1 vol. in 8°, traduit par Gustavus Mauritius Rodasch.

Reliure orientale en maroquin rouge

5. **Mevlânâ Çelebi**, Casan 1834, 1 vol. in 8°. Le Mss. a été copié en 530 par Oubeydullah Mouhammed Babyn.

Reliure orientale en maroquin rouge

6. **Mevlânâ Çelebi**, Calcutta 1836, 1 vol. in 8°.

Superbe exemplaire de calligraphie orientale

7. **Mevlânâ Çelebi**, Mss. copié en 1072 de l'Hégire par Ahmed Tchirvânî Constantinople, in 8° 59 feuillets.

Mss. écrit sur du papier vélin vert et auré, titres en or et en couleur, chaque page encadrée d'un triple fillet or et auré.

Superbe spécimen de calligraphie orientale chez Cassin de Paris, in 8° 59 feuillets, H. 11.

8. **Ennah Çelebi**, Mss. dont le contenu et le nom de l'auteur est inconnu Mecque in 12° 31 feuillets.

Mss. écrit sur des feuilles en bois de chèvre superbes et soignées, ornées avec des enlumines dans chaque entre-ligne en Persan, lettres rouges, triple fillet rouge et auré, reliure et préservoir riches.

Reliure orientale en papier maroquin rouge

9. **Isaiah Mss.**, Traduit de l'Hébreux par J. Martin, Londres 1801 in 4°

Superbe exemplaire de calligraphie orientale

10. **Isaiah Mss.**, Traduit par la Société Evangélique de Bible-House, Constantinople 1876, 2 vol. in 16°.

Très belle édition de papier maroquin rouge

- İngilizceye Çevrilmiş Arapça, Farsça, Çağatayca ve Türkçe 1280-1328
- Lâtinceye çevrilmiş Arapça, Farsça, Çağatayca ve Türkçe 1329-1357
- Rumca, İtalyanca ve Almancaya Çevrilmiş 1358-1366
- Hind ve Çince, Caponi, Mançuri, Hinri Çini, Enikazi, ve Borno (Afrika) muhtelif kitaplar 1367-1404
- Fransızca Kitaplar (En fazla) 1405-3012
- İngilizce » 3013-3684
- Latin, Rum, İtalyan, İspanyol, Alman, Rus ve Leh lisanlarından mürekkep kitaplar: 3686-3851
- Bu fihristte dikkatimizi çeken bazı kitapları da ayrıca işaret ettik :
- Kurânı Kerim. Hicri 1100 senesi, N 1 - Mevlanâ Hoca. Sihak hattıyla. Mekke'de yazılmış 537 sahife. Tezhibli. 4 Süslü sahifesi var. im 8 -
- Mushafı Şerif. 930 tarihli. Hafız Osman Rıza Kulu Han Farsca tercümeli 400 sahifeli. 8 -
- Mushafı Şerif. Hafız Osman Hattıyla. sene 935 No. 3. (3)
- Mushafı Şerif. Laypzig'de 1877 de tercümesi basılmış. No. 4.
- Mushafı Şerif. Ubeydullah Mehmed Rahim 530 da yazılmış. Cazan 1634 No. 5.
- Amme Cüzü 1007 de İstanbullu Ahmed Çivici Hattıyla 50 Sahife 8 - No. 7
- Durubu Emsâl. 1302. Londra tab'ı No. 91
- Kitabül Cüderi vel Hasba. Mehmed bin Zekerriya Razî. Beyrut Tab'ı 1872.
- Mebadii Teşrih. Kâni. Beyrut 1872 tab'ı
- Neşvetül Şümûl fi Seferi İstanbul, sene 1267. Şahabeddin Mahmud Alusi. Bağdat S.340 8 - (4)
- Zezaifi Yeniçeriyân. Sene 1024. 150 varak. Muharriri Meçhul
- Osman Baba. Bektaşî Şiirleri. 180 varak.
- Durubu Emsali Osmanî. Ahmed Vefik Paşa. İstanbul 1268 senesi
- » » » Hıfzı. İstanbul 1282 senesi
- » » » Şinasi. İstanbul 1208 senesi
- Fitnat Hanım mecmuası. 32 sahife. H. 1242
- Kimyayı Tıbbî. Aziz Efendi 1285. İstanbul.

(4) Bu fihristteki satış numaralarını burada göstermedik. Yeni Kütüphanesinin kataloğu elimizde olmadığından çaresiz isimlerini yazmakla yetindik.

(3) Meşhur Hafız Osman'ın değil.

- Vesiletül Tıp sene H. 1187. Abbas Vesim Efendi el yazması 280 f
- Tarihi Tıp. Hüseyin Remzi 1304 İstanbul.
- Müfredatı Tıp. Ahmed Bey 1288.
- Nüzhətül Ebdân Tercümesi Mustafa Ebül Feyz. İstanbul 1241. Matbu,
- Tercemei Gayetül Etkan. Sene 1155 Salih Efendi. Mütercimi Ebül Feyz Mustafa. Yazma. 300 f
- Tercümei Gayetül Etkan. Salih Efendi. İstanbul 1303. Litoğrafya Tab.
- Müfredatı Feyziye. H. 1195. Mustafa bin Mehmed Feyzi. Ebubekir hattıyla. Yazma.
- Taaddiyatı Ahlak. Dr. İbrahim Şevki. 1298 İstanbul.
- Hazinei Füsün. Mustafa Hami Paşa 1281 İstanbul
- Vakai Selimiye, 1222, Mustafa Necib 50 f Yazma
- Tarihi Surnamei Hümayun. Vehbi Birinci Sultan Ahmed demiş.
- Tarih. N. 990 500 f. Yazma.
- Selçukname. Yazma. 400 f. (5).
- Müfredatı Tıp. Münir Efendi. 1306 İstanbul.
- Hüsnü Hat Levhaları. 40 Hattatın isimleri yazalı.
- Hat ve Hattatan. Ebüzziya Tevfik Bey. İstanbul. 8 (6)
- Çay Risalesi. Mehmed İzzet Efendi 1295. İstanbul.
- Sahilhaneler Defteri. Yazma. Sene 1050 İstanbul.
- İstanbul Suları. Mehmed Halil. İstanbul 1271.
- Tekkeler Defteri 1259. İstanbul.
- Şehrengiz Bursa. Bursalı Sami
- Kitabüşşifa 1200 Kirzi Ayaz 248 f. Yazma.
- Netayicül Ezhar.
- Musikî No. 1135.
- İskenderiye Kütüphanesi Risalesi. 1282. İskenderiye.

Fihristini bu şekilde karıştırdıca bize mündericatu itibarıyla bu kütüphanenin tam teşekküllü olduğu ve umumî kütüphanelerdekinin aynı olarak her ilim ve fen dalından kitapların bulunduğunu öğreniyoruz. İçlerinden seçerek yazdığım kitaplar benim ilgilendiklerimdir. Bunlar arasında yazma kitapları çok kıymetli telakkî ediyorum. Katalog numaralarını vermedim. Zira o hükümden kalkmıştır. Muvakkat satış numaraları ihtiva ediyordu. Fakat bunlar kimlere dağılmıştır, mühim bir kısmı toplu hâlde ne-

(6) Hat ve hattatın biz Acem Habib Efendinin toplaması olarak biliyoruz. Ebüzziya Tevfik Beyin bu isimde bir eserini hatırlamıyoruz.

(5) Müellif veya kopye eden. İşaret edilmemiştir.

rede, bilinmiyor. Bazı ufak tefek rivayetler hala dolaşıyor. Amma doğrulukları derecesi şüpheli. Fuad Köprülü ele geçirdiği fihristinde de birkaç nadir kitabın yayınlarında sadece ismini verebiliyor. Bunlar

nerelerde ise Şarkiyat ve Türkîyat mevzularıyla ilgili âlimler bunlardan faydalanacak ve zaman zaman neşriyatından çok şeyler öğrenebileceğimizi ümid etmekteyim.